

Kapitel 14. Formidlere, der inspirerer til at dyrke efter naturens love

1. Permakultur – definition og formidlere
 - 1.1. Permakultur – i punkter
 - 1.2. Permakultur – beskrevet
 - 1.3. Bill Mullison
 - 1.4. Tre etikker og 12 dimensioner
 - 1.5. Permakulturpraktikere siger
 - 1.6. Gosadimet
 - 1.7. Permaculture Design Course (PDC)
 - 1.8. Permakulturkanter og –steder
 - 1.8.1. Jerome Osentowski
 - 1.8.2. Permakultur Danmark
 - 1.8.3. Karoline & Tycho
 - 1.8.4. Aiah Noack
 - 1.8.5. Birgit Rothmann
 - 1.8.6. Stephen Barstow
 - 1.8.7. Mira & Esben
 - 1.8.8. Ecotopia
 - 1.8.9. Køge Fælles Jord
2. Richard Perkins, regenerative agriculture
3. Charles Dowding, no dig gardening
4. Ernst Götsch, syntropic farming
5. Andre inspirationer
 - 5.1. Birkegaarden
 - 5.2. Forstbotanisk Have
 - 5.3. Aarstiderne
 - 5.4. Mielcke & Hurtigkarl
 - 5.5. Claus Dalby
 - 5.6. Gemüse
 - 5.7. Assistens Kirkegård
 - 5.8. Fredensborg Slot
6. Diverse fif & ting at huske
 - 6.1. Horisontalt: Byg en cirkel af træer på en høj
 - 6.2. Horisontalt: Trapper
 - 6.3. Søer, vandhuller, swales
 - 6.4. Underlag
 - 6.5. Træafstand
 - 6.6. Træ-plantefællesskaber
 - 6.7. Grøntsagsplantefællesskaber
 - 6.8. Kvælstoffikserende planter
 - 6.9. Companion planting til flere formål

1. Permakultur – definition og formidlere

1.1. Permakultur – i punkter

OMSORG FOR JORDEN;

OMSORG FOR MENNESKER;

LIGELIG FORDELING AF RESSOURCER.

- Intentionelt regenerativt bæredygtigt system.
- Bæredygtigt = Et system der producerer mere energi, end det bruger.
- Person der arbejder med permakultur: Specialist i at sammensætte specialer og specialister.
- En positiv tilgangsvinkel til alt.
- En hensigtsmæssig og fornuftig sammensætning af de elementer, som enten er til stede i systemet, eller skal indsættes.
- Drager fordel af naturens energier.
- Drager nytte af nutidens teknologier og videnskab.
- Ansvarlig og fornuftig måde at leve sit liv på, bygget på etikker og ikke love og regler.
- Har en dyb forståelse af de elementer, der er i det givne system, det bygger på funktionelt design, der imiterer naturlige biosystemer.
- Et system, som går længere end 'bæredygtig'.
- Persistent (vedvarende) Human Kultur
 - Agri: Jord
 - Kultur: Berigelse

1.2. *Permakultur – beskrevet*

Permakultur handler om at lære af og arbejde med naturen og bygger på den grundlæggende erkendelse, at vi mennesker ikke er adskilte fra naturen, men derimod en del af den. Permakultur bygger på design. Det gode design skaber et velfungerende system og minimerer samtidig mængden af arbejde på sigt. Her fås en kort introduktion og links og bøger til videre studier.

Permakultur eller Permanent Agriculture betyder »*vedvarende kultur*«. Begrebet stammer fra et planlægningssystem for jordbrug, hvor man arbejder med forudsætninger for en vedvarende dyrkning. Det vil sige at monokulturelle systemer erstattes af polykulturel opbygning af produktion, bosætninger og forsyninger.

Alt sammen designes på baggrund af en forståelse af naturlige mønstre. Begrebet bruges desuden i forbindelse med design af boliger og bymiljøer, som kan indpasses i naturlige mønstre.

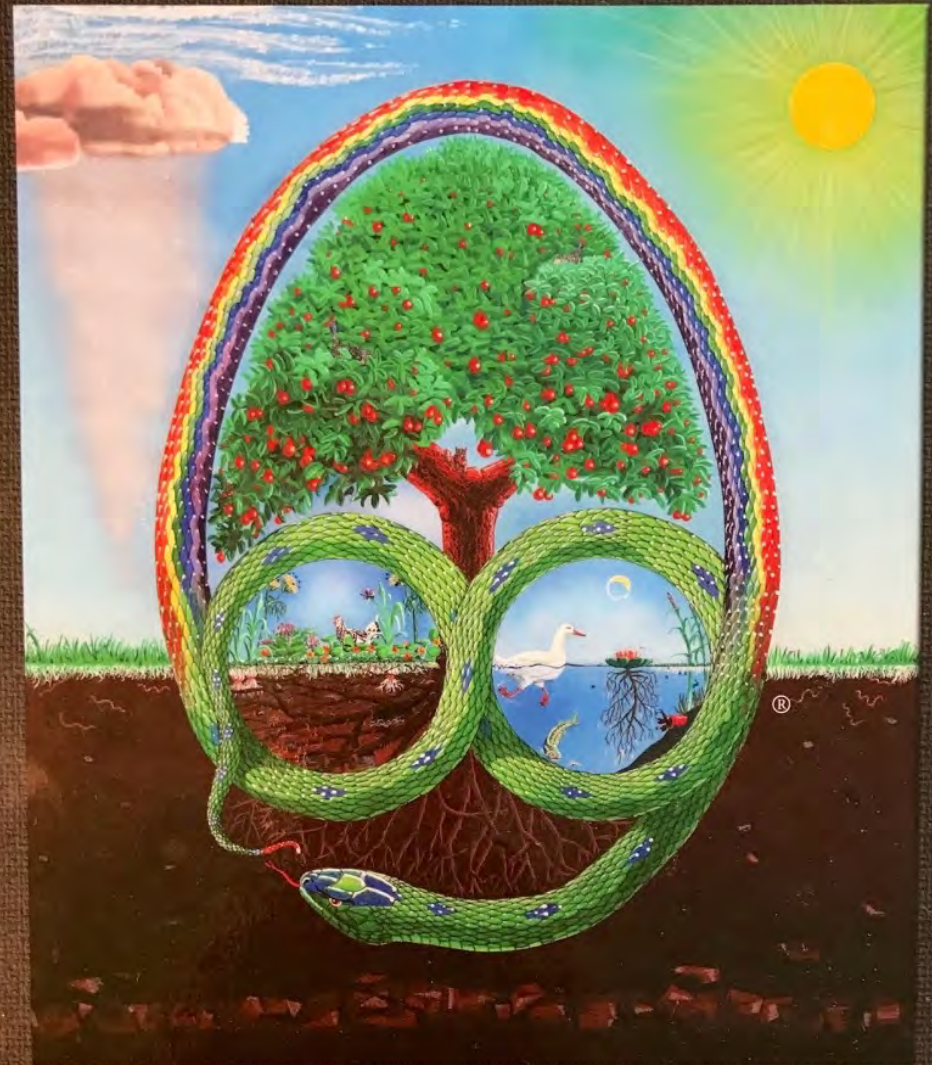
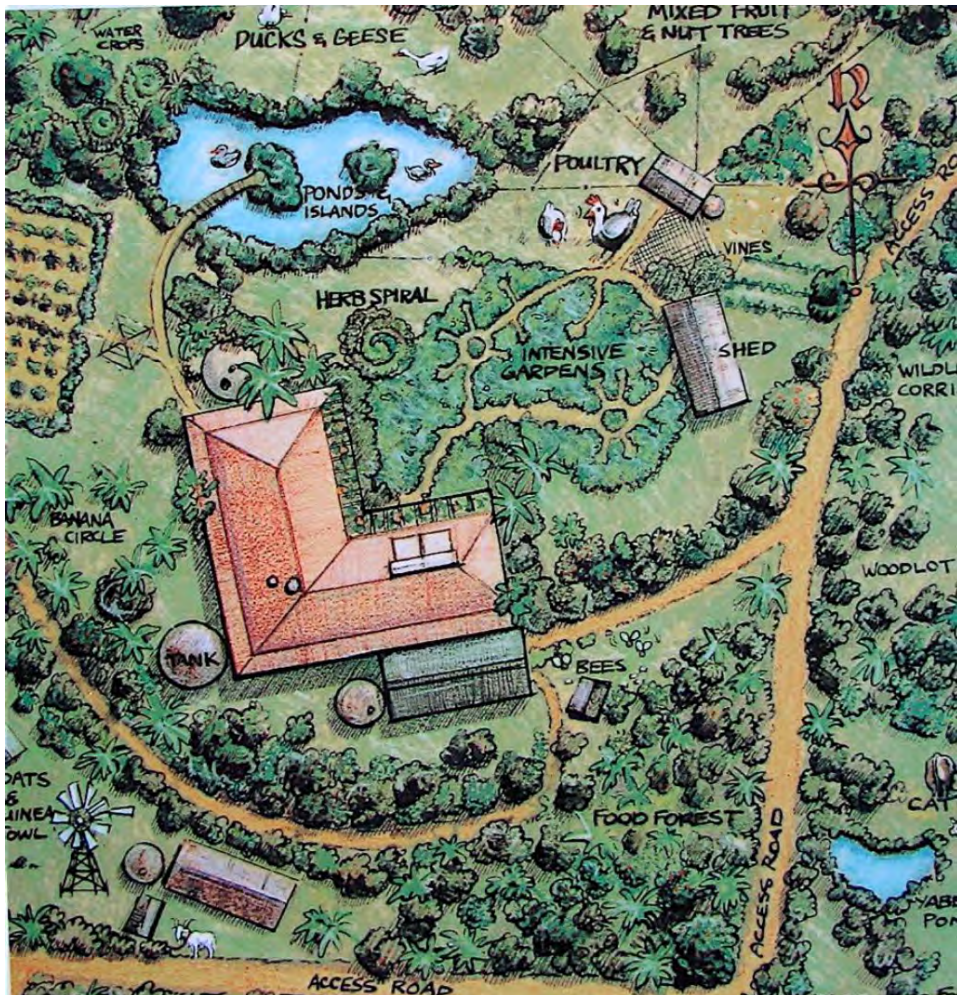
Siden Bill Mollison sammen med David Holmgren i 1978 startede med at beskrive permakultur, og han i 1988 første gang udgav den sublime grundbog »*Permaculture. A Designers Manual*«, er der vokset en worldwide bevægelse frem. Og det er der altså en god grund til. For alle de principper, som Mollison beskriver i manualen, er dybt logiske og forankret i praksisser, der har fungeret i længere horisonter i menneskets historie. Det er simpelthen dyrkning efter naturens love, de beskriver.

Hvert eneste grundprincip for design af et stykke jord, hvad angår biodiversitet, indsamling og brug af vand, opsamling af næring og måder at jordforbedre, forståelse af klimatisk kontekst mm., er så konkret brugbar viden, at man som ny eller erfaren have- og jordbrugsdyrker, her får viden og argumentation bag, hvorfor og hvordan at designe og skabe sin have. Det er SÅ tilfredsstillende baggrundsviden at erhverve sig!

1.3. *Bill Mullison*

GrundbogEN inden for permakultur.

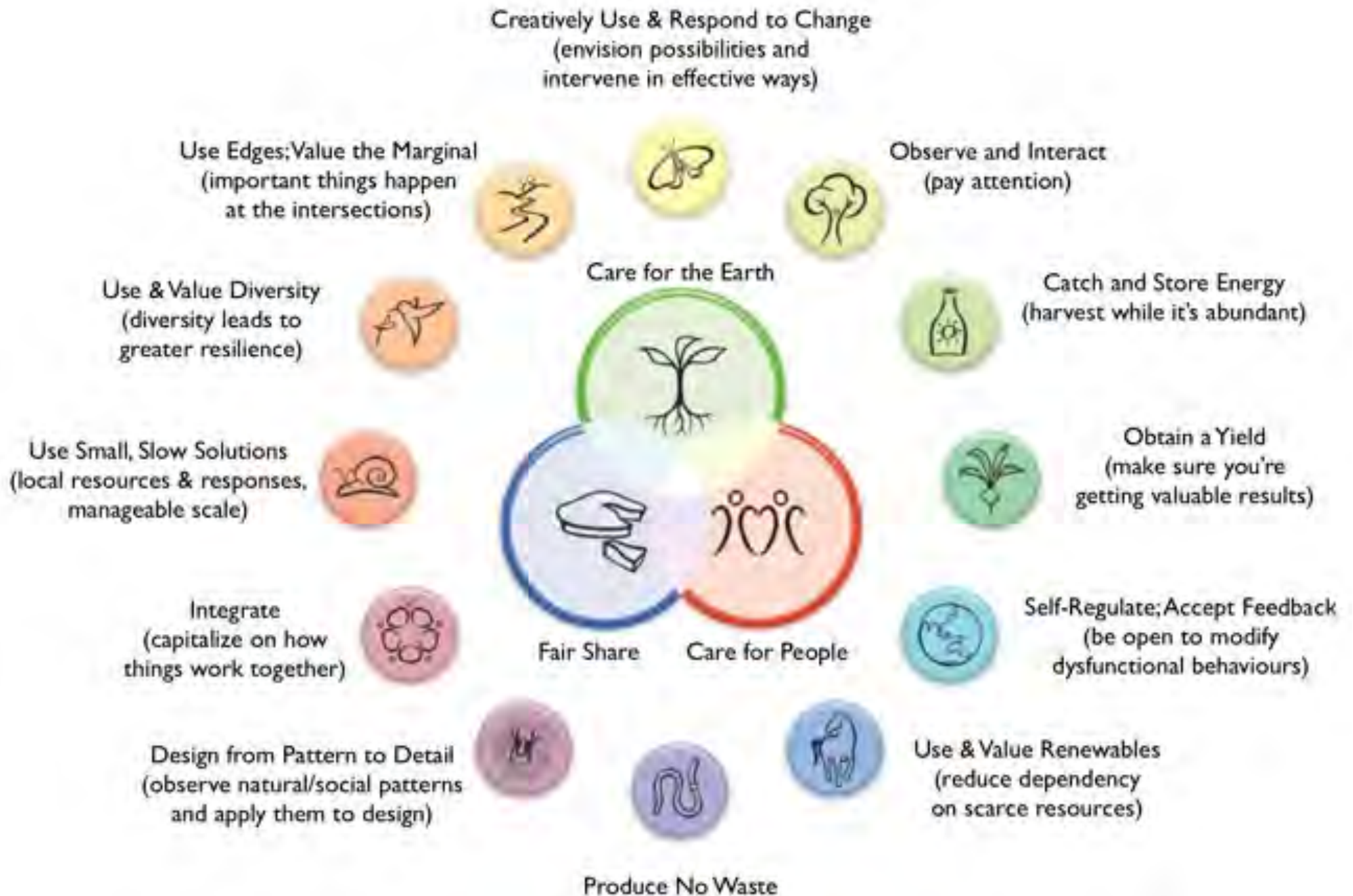
Her nedenfor et eksempel på et helhedsdesign (skærmprint bog):

PERMACULTURE
A DESIGNERS' MANUAL

BILL MOLLISON

1.4. Tre etikker og 12 dimensjoner

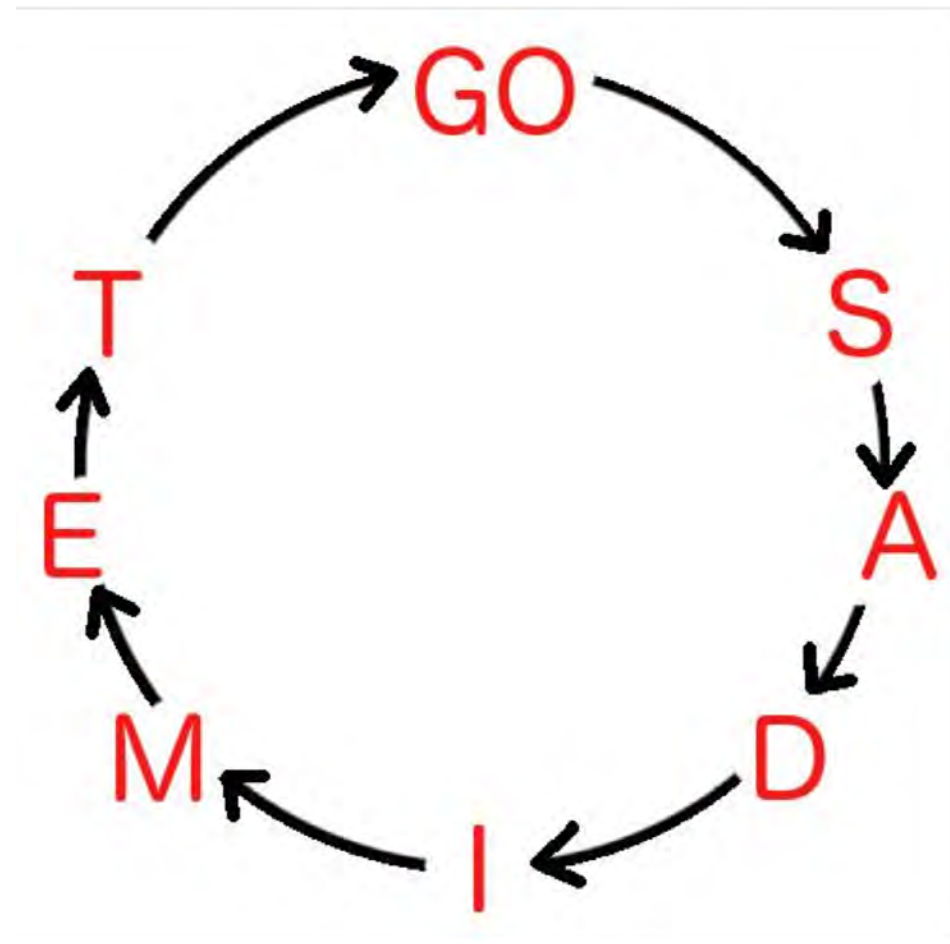

1.5. *Permakulturpraktikere siger*

- Vi forbinder levende systemer for at opnå ægte udbytte, dette gør vi ved at forbedre frugtbarheden i systemet. Igennem langvarige dybdegående observationer finder vi naturens mønstre, der giver os et fingerpeg om, hvor vi skal handle. Så det giver os en forståelse af elementernes fulde funktioner, i harmoni med systemet.
- Permakultur er helhedsdesign; og når vi begynder, bygger vi altid ud fra et resultat i den praktiske virkelighed.
- Vi designer og redesigner alle former for systemer.
- Vi bygger frugtskove, madskove, køkkenhaver og skovlandbrug.
- Vi regenererer jordens kvalitet ud fra naturlige principper.
- Vi gendesigner strukturer (huse og bygninger) for at gøre dem mere effektive i deres funktionalitet og energiforbrug.
- Vi revitaliserer skov-, have-, dyr-landbrug for maximal udbytte i næring og kvalitet.
- Vi rens vand og bygger lokale løsninger for forbedret vandkvalitet.

1.6. Gosadimet

- GO=Goal = målsætning med designet
- S=Survey=observere mønstre, vind, kort
- A=Analyse=zoneinddeling, input, output
- D=Design
- I=Implementering
- M=Maintenance=vedligeholdelse
- E=Evaluate
- T= Tweak=finjustering af systemet

1.7. Permaculture Design Course (PDC)

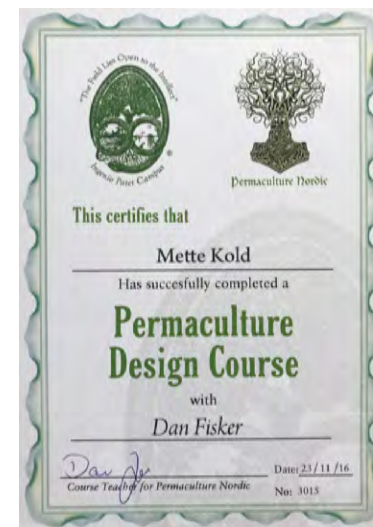
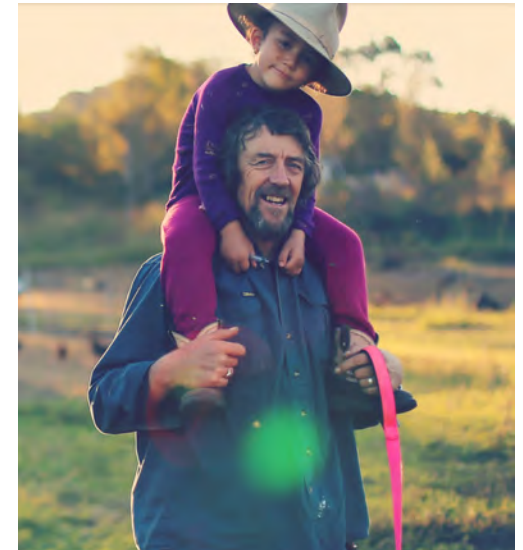
- *Bill Mollison* er som sagt grundlæggeren af permakultur, nu afdød. Hans manual er grundbog for alle, der arbejder med permakultur.
- Man kan få en grundlæggende viden om permakultur fra *Geoff Lawtons* hjemmeside (billede), hvor der er en lang række videoer og artikler og links. Hans arbejde er helt uden sidestykke flot!

geofflawtononline.com

Den PDC-uddannelse jeg tog, var med udgangspunkt i Lawtons formidling af Mollisons arbejde.

- I DK kan man tage kurset hos adskillige, jeg kender bedst til Karoline & Tychos fremragende kurser, se www.permakulturhaven.dk. PDC-kurset holder de sammen med Cathrine Dolleris www.geoliv.dk/courses-and-workshops Mira Illeris og Esben Schultz afholder på deres skovlandbrug PDC-kurser, se

<https://permakulturgaarden.dk>

Jeg valgte som nævnt at tage en permakultur-certifikat-uddannelse. Så langt behøver man selvfølgelig ikke gå med det. Man kan selvstudere eller blot lade sig inspirere af elementer fra permakultur, ligesom mange højskoler er begyndt at have kurser i permakultur. Uddannelsen skal nu lige have en anbefaling med sig. Den kan tages fordelt over 10 uger, eller den kan tages som et samlet ugekursus. Alle undervisere går systematisk temamæssigt frem efter Mollisons manual, men der er selvfølgelig store personlige forskelle i stil, og der er også individuelle forskelle på lærerne, hvor meget de forankrer gennemgangen af temaer i, at man også kommer ud og ser konkrete eksempler. Selvom det er konkret viden, systemet baserer sig på, så er permakultur sjældent noget, der kan puttes ind i en simpel ligning. Design og tilpasning af design er en evigt dynamisk proces, fordi naturen altid er i bevægelse, og

der ofte kommer overraskelser og forhindringer i form af f.eks. skadedyr, mere regn, mindre varme osv. Således skal man erhverve sig erfaring - og tilpasse og forandre. Lære at bruge også sin intuition, aflæse subtile forandringer. Derudover er manualen ikke helt nem at tilgå; at blive undervist og få vist eksempler først, gør den væsentlig nemmere at læse og forstå bagefter.

Uddannelsen er understøttet af konkrete og helt systematiske undervisnings-videoer, lavet af Geoff Lawton, der startede samarbejdet med Mollison for mange år siden. Lawton har en meget omfangsrig erfaring med at designe både i eget regi på Zaytuna Farm, og som ankermand på rigtig store natur-rehabiliteringsprojekter. Videoerne gør det muligt at repetere og fordybe sig særligt i det emne, man er i gang med i ens egen have, når man har brug for det efterfølgende.

1.8. Permakulturkurser og -steder

Du får her links til de hjemmesider og grupper, som jeg er medlem af, og til de navne, jeg vurderer der nationalt og internationalt arbejder særdeles godt med hvad og hvordan i praksis, samt til nogle af de bøger, jeg personligt er glad for. Det er således ikke udtømmende men personligt valgte referencer.

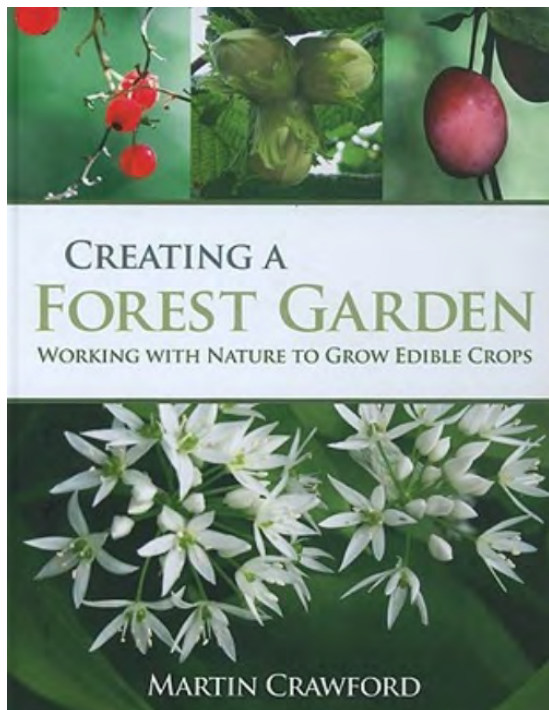
<https://www.tagaripublications.com> Bill Mollison etablerede *Tagari Garden Farm* på Tasmanien i Australien. Han døde i 2016. Indtil da var stedet åbent og meget aktivt som praksislæringssted.

www.holmgren.com.au David Holmgren arbejdede i mange år tæt sammen med Bill Mollison. Han har sammen med sin partner Su Dennett skabt tre permakultursteder. Stedet Melliodora i Australien kan besøges én gang månedligt om sommeren.

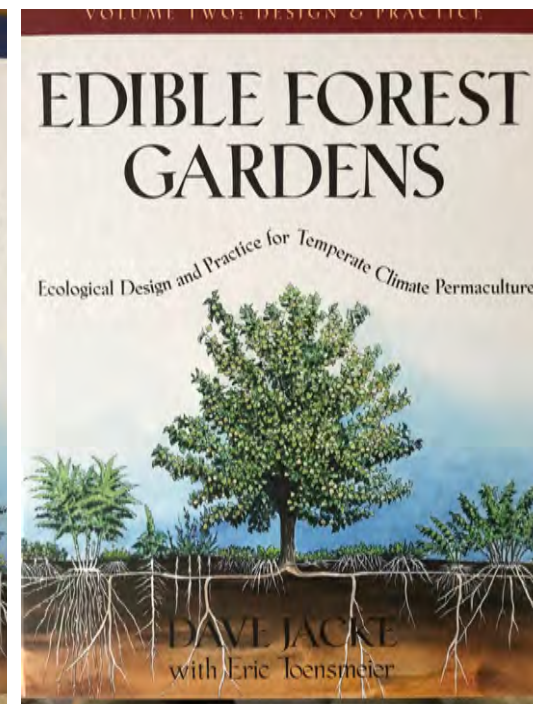
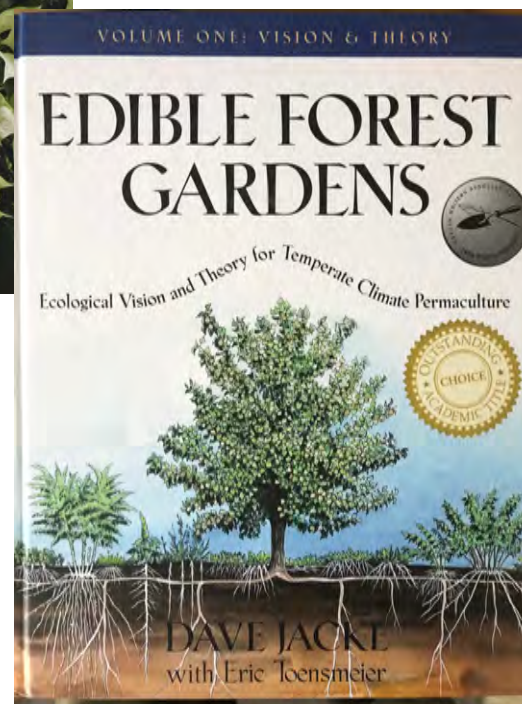
En af Holmgrens væsentligste bøger findes i en 2017 revideret version »*Permaculture. Principles & pathways beyond sustainability*«. www.geofflawtononline.com Geoff Lawtons personlige hjemmeside. Jeg er fan er hans arbejde, jeg sluger hvert et sekund af hans videoer, for der er så meget erfaringsbaseret viden bag dem.

Lawtons *Zaytuna Farm* i Australien kan besøges og man kan tage praktiske kurser der. <https://vimeo.com/174613986> www.permaculturenews.org The *Permaculture Research Institute (PRI)* drives af Geoff Lawton. Hjemmesiden er kursus-oversigt og -bestilling, bogbutik, vidensbank og linker til diverse forums og oversigter over permakultursteder.

Crawford har også skrevet 'biblen' om forest gardening, der kan udgøre en manual at bygge efter / få inspirationer fra. Ikke alt kan overføres til dansk skovhaveetablering.

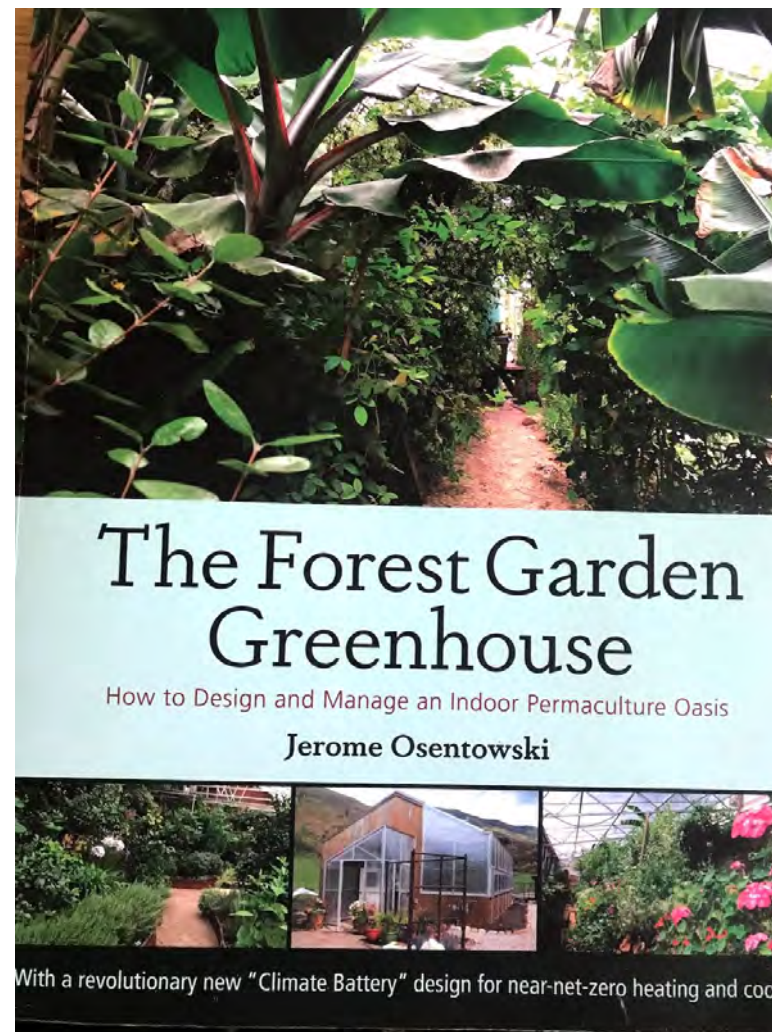

Nogle sværger til *Dave Jacke's* to bøger om skovhaveetablering frem for Crawford's.

1.8.1 Jerome Osentowski, Colorado

www.crmpi.org Jerome Osentowski har siden 1992 været i gang med at eksperimentere med at bygge energimæssigt set bæredygtige drivhuse. Senere kom permakultur til, således at også sammensætningen af planter, forbedring af jord, vanding mm. er genial designede systemer. Indtil nu er han den, jeg anser som den bedste læremester udi drivhusbyggeri og plante-vand-jord-næring-design. Jerome har *Central Rocky Mountain Permaculture Institute*. Hans bog »*The forest garden greenhouse*« er en dygtig bog, fordi den overbeviser én om, viser i praksis, at drømme kan realiseres, hvad angår at lave ægte bæredygtige drivhus-systemer. Hans sted kan besøges, man kan være frivillig eller man kan tage på kurser der. Og hjemme i sofaen kan man under Media -> Videos slubre demonstrationer af principper i sig.

1.8.2 Permakultur Danmark

I Danmark er den officielle Permakulturforenings hjemmeside:

<https://www.permakultur.dk>

Det meget udmærkede medlemsblad giver opdateret viden og en række portrætter af steder og mennesker, der arbejder permakulturbaseret, ligesom at hjemmesiden er samlested for de kurser, der afholdes rundt omkring i Danmark.

Velkommen til **Permakultur Danmark**

Gennem omsorg for jorden, omsorg for mennesker og en fair fordeling af ressourcer skaber vi en ny retning for fremtiden

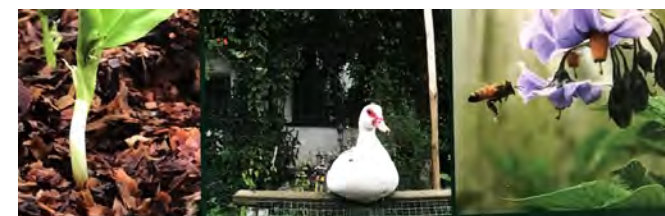

Vi arbejder for
**diversitet og en grøn
fremtid**

1.8.3 Karoline Nolsø Aaen & Tycho Holcomb

www.permakulturhaven.dk Karoline Nolsø Aaen og Tycho Holcomb har på Friland på Djursland skabt et sted, der er designet efter permakultur principper med halmhus, skovhave, grøntsagsbede, drivhus, integreret dyrehold og planteskole med flerårige grøntsager, spiselige træer og buske. Et fantastisk sted at besøge og super kompetente mennesker at lære fra. De har skrevet »Permakulturhaven. Om flerårige grøntsager, skovhaver og gravefri dyrkning til selvforsyning & en levende fremtid« samt »Mad med flerårige grøntsager«.

Permakulturhaven
om flerårige grøntsager, skovhaver & gravefri
dyrkning til selvforsyning & en levende fremtid

Karoline Nolsø Aaen & Tycho Holcomb

**Mad med
Flerårige Grøntsager**
Inspiration til mangfoldig og smagfuld mad
fra permakulturhaven

Thea Hestbjerg Karoline Nolsø Aaen Tycho Holcomb

De enårige grøntsager dyrkes efter companion planting principper og med kvælstofholdig bunddække, så mindst muligt jord står bart.

Tycho og Caroline underviser fra egne jorde og projekter, så alt perspektiveres i praksis.

Rulbare bure til høns og kaniner.

En nyanlagt grøntsagshave på Friland, hvor man har valgt at bruge højbede og halm i gangene.

Urin komposteres efter forskrifterne og anvendes nogle år senere som gødning.

På et af deres kurser prøvede vi at etablere en flerårig grøntsagshave på blot 2 timer. Pap i bunden. God muldjord iblandet god kompost oveni. Tilplantning med forspirede godt i vej planter. Og mindre end to måneder senere har man masser af spiselighed

1.8.4 Aiah Noack

Aiah Noack har Naturplanteskolen i Hedehusene. Hun er spiselige blomster-nørd mm. naturplanteskolen.dk

Hun har skrevet bogen »Fantasilater - eventyrlige blomstersalater«, der giver konkrete anvisninger om hvad at spise hvornår og hvordan at kombinere. Hun holder en del praktiske kurser, hvor man kan vælge sig ind på det, der har mest interesse for én. Hun er en rigtig dygtig pioner!

På stedet kommer der hvert år nye aktiviteter, designs og små bygninger, så virkelig et sted, der er værd at besøge.

Digitalt kommer også nye ting, se fra 2022 på YouTube 'Permakultur i haven':

<https://naturplanteskolen.dk/permakultur-i-haven/>

1.8.5 Birgit Rothmann

Birgit Rothmann holder til på Samsø under navnet » Kærbakkens Permahave«. Hendes sted kan besøges, og hun laver havedesigns. gallerirothmann.dk

Af hensyn til ophavsret, så vil jeg ikke vise Birgit Rothmanns fine designs i den udmærkede bog, 'Den spiselige permahave'. Hun er generøs med at vise nogle af de fine steder, hun har designet og hjulpet med at etablere. Det er f.eks.:

- Side 309: Inspiratoriets Skovhave.
- Side 310: Inspiratoriets formerings- og formidlingshave. (Her er der designet konsekvent halvbueformede bede, der er nemme at komme til udefra).
- Side 312: Søholm Opera i Nordby.
- Side 313: Søren permahave.
- Side 315: En have til både børn og frilandsgrise i Toftebjerg.
- Side 319: En permakulturskole. (Dette design synes jeg personlige er det allermest spændende, rækkende fremefter til hvis vores børn kunne få lov at være i læring et sådant sted i deres skoletid.

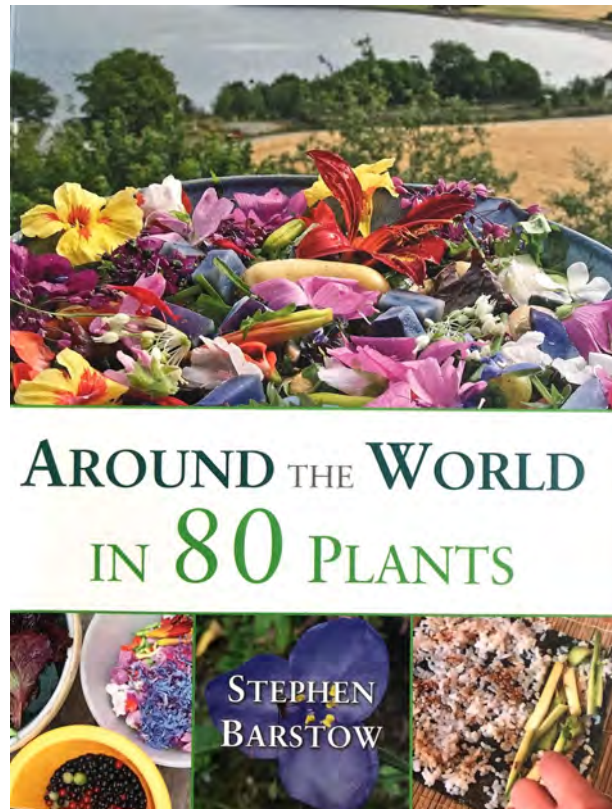
1.8.6. Stephen Barstow

Stephen Barstow bor i Nordnorge, er meget rejsende og holder foredrag om de 80 planter med mange flere, som han har skrevet bog om. Han holder også fremvisninger af sin have.

edimentals.com

Han har præsteret at lave en have med mere end 2000 spiselige planter. Et vanvittigt spændende projekt og et sublimt arbejde med frø og systematisk analyse og, hvad der kan fungere og hvorfor.

Jeg har været på et 1-dags spiselige løg kursus hos ham, da Aiah Noack inviterede ham til Danmark. De cirka 10, der er valgt i planteplanen udspringer herfra. Han havde dog mellem 80 og 100 løg at anbefale at spise – men jeg taber overblikket med så mange i min have 😊

1.8.7. Mira Illeris & Esben Schultz

<https://permakulturgaarden.dk>

Mira Illeris og Esben Schultz var i mange år redaktører på »Tidsskrift om Permakultur«, der er et særdeles fagligt grundigt og sobert tidsskrift, der kan anbefales, hvis man vil have permakultur under huden. Man kan ved køb af abonnement også få de tidligere numre, og det giver et virkelig godt indblik i, hvordan forskellige proaktive mennesker arbejder med forskellige elementer af permakultur i hele Norden.

Mira Illeris og Esben Schultz har taget initiativ til sammen med andre familier at skabe seks selvforsynende og erhvervsdrivende skovlandbrug. Opbygningen begyndte fra 2017. Deres skovhave har eksisteret i en del år og er også et besøg værd.

1.8.8. *Ecotopia*

www.ecotopia.se/sv/ Ecotopia i Sydsverige er et af de steder i Norden, hvor man har gået meget systematisk frem og bygget flere [off the grid](#) huse i forskellige typer materialer og med forskellige typer løsninger på toiletter, vand og varme. Under fanenbladet 'hållbart byggande' gives der en række konkrete bud på løsninger, som man har afprøvet. Det er muligt at besøge stedet, enten i forbindelse med et af de mange kurser, de holder, eller blot som bed & breakfast gæst, hvor man kan prøve flere forskellige af husene, samt nærlæse en udstilling om husenes tilblivelse. Karin Malmgren er grundlægger og passioneret drivkraft af Ecotopia. Grønsager dyrkes efter permakultur-principper, og der holdes mange forskellige kurser på stedet, samt der er frøbytningsdage - og meget mere.

1.8.9. Køge Fælles Jord

<http://køgefællesjord.dk> Køge Fælles Jord er et åndehul på godt 2 hektar lige uden for Køge. Jeg trækker her blot nogle få af stedets fine elementer frem. Hjemmesiden beskriver fint flere ting, end dem jeg berører. Jeg bor ikke selv i Køge – men har lært, først Marianne Mark, og senere flere andre at kende, med hvem jeg har taget en del kurser. Med Maurina som primært ansvarlig har jeg gået til hånde i den gravefri have, der er beskrevet under ‘Køkkenhave’ i 2022.

Bagerst på stedet er de to store drivhuse, hvor der er blomster, tomater, træer og område, der bruges til undervisning. De, der er på kurser kan overnatte frit bag husene i telt.

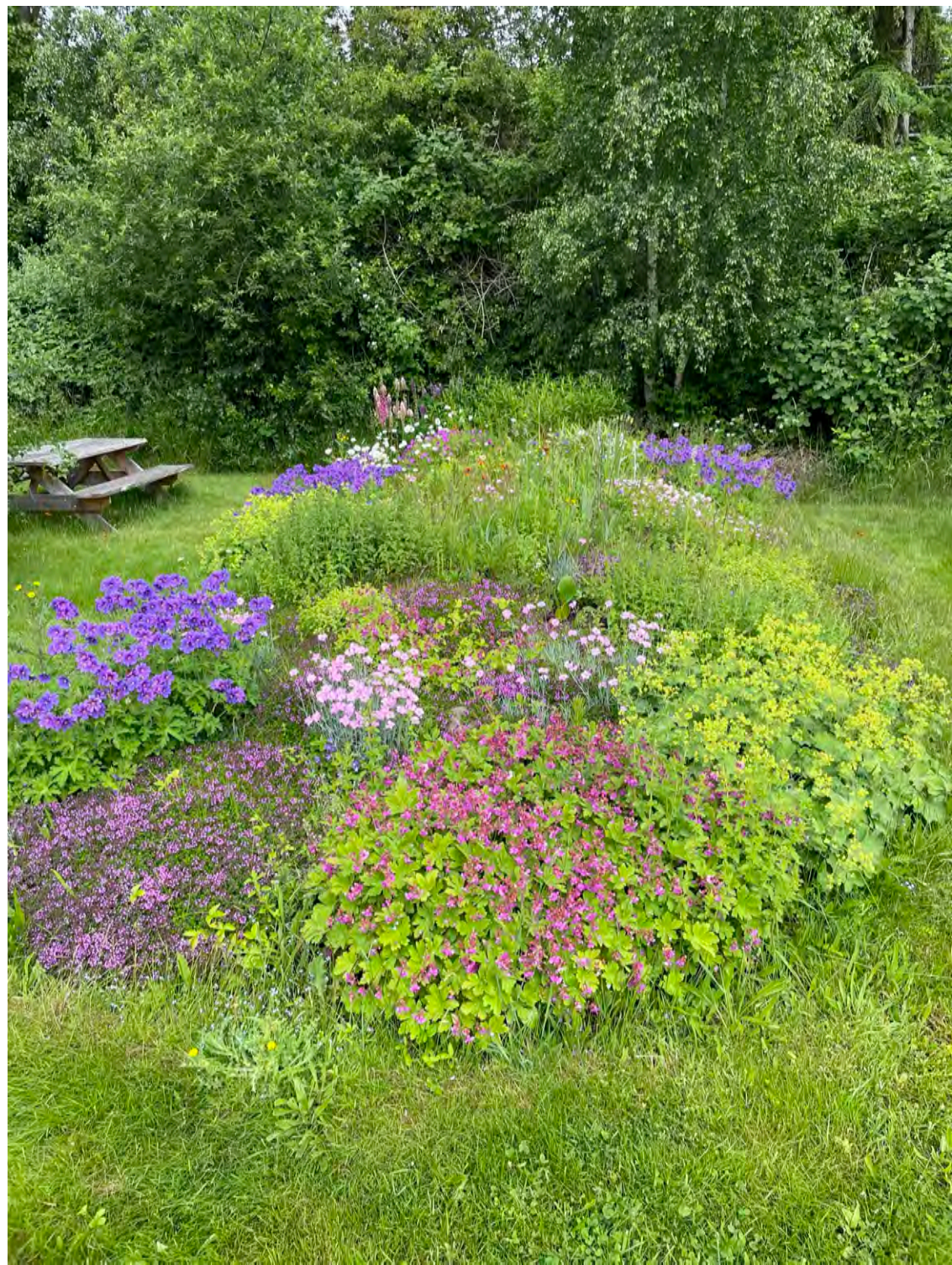

Terapihuset og -haven har et helt rum for sig, omkranset af naturhegn. Vejen dertil går ad en smal med græsslåmaskine slået sti omkranset af højt græs og naturligt forekommende blomster. I selve haven er græsset slået. Ind imellem er der også udendørs aktiviteter i underrummet. Billedet er fra et arrangement, hvor der blev spillet meditativ tromme.

Spiselighed og duftmæssig sanselighed fra krydderurter og blomster kombineres i de tre store bede, der vises på denne og næste side. Forrest sankthansurt, de første spæde skud smager dejligt. Derudover kan roden spises hele året.

Fællesbedene, som de, der har meldt sig til det, kan dyrke til egen husholdning.

Nedenfor et billede af to af mine tre børn samt et af mine børnebørn til et åbent hus arrangement.

Foråret/
sommeren 2022
gik jeg som
nævnt en del i
grøntsagshaven,
hvorfor jeg
kunne følge
tilblivelsen af
første del af
klimahuset. Læs
på næste side
herom. Huset
blev til ved
kurser, ledet af
professionelle
erfarne
håndværkere.

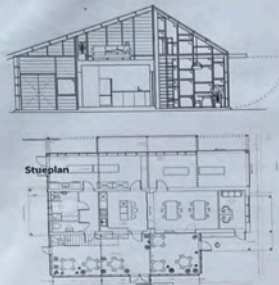
Et rigtig
spændende og
forbilledligt
projekt! Jeg har
købt folkeaktie.

Klimahuset på Køge Fælles Jord

Demonstration af bæredygtige byggemetoder

Klimahuset består af 2 transportable tinyhuse på hver 33 m² med en klimaskærm omkring og bliver i alt 190 m². Klimaskærmen beskytter mod vind og kulde og giver på den vis et stort areal, som kan bruges uden opvarmning forår og efterår. Om vinteren opvarmes kun de 2 tinyhuse på i alt 66 m² og der spares dermed energi.

Klimahuset bygges udelukkende af natur- og genbrugsmaterialer og skal demonstrere fremtidens bæredygtige byggemetoder med præfabrikeret halmoduler, Hempcrete, lerpuds og genbrugsvinduer.

Klimahuset - En ny grøn dynamo i Køge

Klimahuset underviser i den nyeste klimaviden både teoretisk og i praksis og bliver en ny grøn dynamo i Køge, Sjælland og Danmark. En dynamo, der viser de kulstoflagrende løsninger i praksis.

Du kan se de konkrete løsninger på Køge Fælles Jord i Klimahuset, i de byggede tinyhuse, i madskøven, i den flerårige grøntsagshave, i teraphaven, i planteskolen etc. Kurserne bliver ofte hands on, så vi får løsningerne ind i hænderne, og deltagerne kan gå hjem og gå i gang med det samme.

Vi går fra snak til handling

Kurser i fremtidens kulstoflagrende livsstil

Klimahuset skal bruges til kurser, workshop og folkekøkkener indenfor en grøn kulstoflagrende livsstil. Der kommer kurser om bæredygtigt byggeri, permakultur, regenerativt landbrug, flerårige grøntsager, leslåning, pilefelt, gravefri dyrkning samt meget mere.

Besøg os på: www.kogefaellesjord.dk

Folkeaktier

til Klimahuset på Køge Fælles Jord

Køb en folkeaktie til Køges nye klimahus

Med folkeaktien er du medskaber af folkets nye klimahus på Køge Fælles Jord. Klimahuset skal være den nye grønne dynamo i Køge, der formidler fremtidens kulstoflagrende livsstil. Vi regner med byggestart sommeren 2022

Hvad får jeg ud af det?

Du er med til at støtte op om den grønne omstilling med bæredygtigt byggeri, permakultur, regenerativt landbrug og fremtidens kulstoflagrende livsstil.

Hvis du donerer mindst 500 kr., får du et års gratis medlemskab af Køge Fælles Jord med rabatter på kurser og foredrag. Du får også en speciel invitation til indvielsesfesten af klimahuset.

Hvis du donerer mindst 3.000 kr., kommer dit navn med på en smuk træstolpe i det kommende klimahus.

Hvis din virksomhed giver mindst 10.000 kr., skrives virksomhedens navn på træstolpen sammen med de andre sponsorer.

Alle bliver nævnt på Køge Fælles Jords hjemmeside, hvis man ønsker det.

Køge Fælles Jord, Egøvejvej 114C, 4600 Køge
Besøg os på: www.kogefaellesjord.dk

Hvad skal Klimahuset bruges til?

Huset skal danne rammen om mange aktiviteter, der har det til fælles, at de skal inspirere til en mere bæredygtig fremtid:

- Kurser og foredrag i permakultur, flerårige grøntsager og regenerativt landbrug
- Kurser og foredrag i bæredygtigt byggeri med natur & genbrugsmaterialer
- Udstilling om bæredygtige byggematerialer og tinyhusenes CO₂-aftryk
- Folkekøkkener med lokal dyrket mad
- Et værksted med kurser i pilefelt, møbeldesign osv.
- Mødelokaler til dem, der har behov
- En cafe/gårdbutik med lokal dyrket mad

Hvordan gør jeg?

Overfør din donation på mindst 100 kr. til Tiny Varigheden på: Reg. Nr. 8411 konto nr. 0002050441

Eller betal via Køge Fælles Jords mobilepay på 747825

Skriv "folkeaktie" og dit navn i kommentarfeltet

Send en mail til tinyvarigheden@gmail.com med din mail, så vi kan sende din personlige folkeaktie til dig.

Øverst: På et af stedets åbent hus dage blev der solgt dejlig frokost. Salaterne høstet om morgenen, brødet også lavet på dagen.

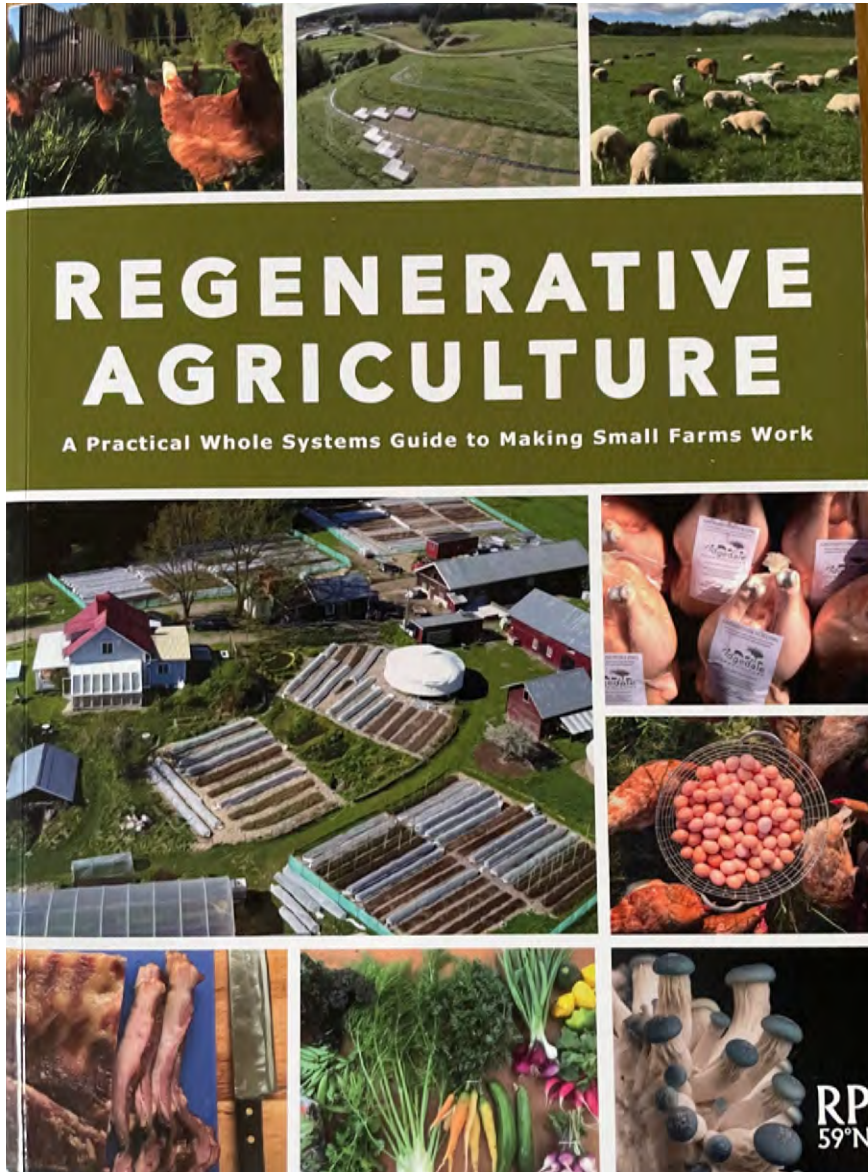
Tv. På alle kurserne på fællesjorden blev der i 2022 høstet og brugt af de enårige og de flerårige grøntsager. De veganske måltider var på denne måde et levende eksempel på 'fra jord til bord' princippet. At spise egen dyrket mad, der er høstet en time tidligere, er i mine øjne livskvalitet af højeste kaliber.

De fleste flerårige grøntsager er nemme at dyrke. De er robuste og skyder villigt fra det tidlige forår og ofte også i igen i efteråret. Men det kræver lidt viden, eksperimenter og med tiden altså erfaring at få det optimale ud af dem som del af ens daglige kost. Majbritt har på billede tv. en gruppe på kursus. Aflæggere af planterne sælges i planteskolen, billede nederst tv. Nedenfor to eksempler på urter, jeg er vild med: Kæmpeløgene tv. Strandkarse th. - kaldes populært nordens wasabi.

2. Richard Perkins, regenerative agriculture

Et online kursus i vinteren / foråret 2022 hos Richard Perkins <https://www.richardperkins.co> sammen med mine gode samarbejdspartnere fra Køge Fælles Jord, løftede vores kompetenceniveau og konkrete adfærd gevaldigt. Fra kurset udgik, at vi etablerede en ca. 250 kvm market garden på fællesjorden (omtales i detaljer under 'Køkkenhave').

Et resumé / brugsvejledning for bog & kursus

Kapitel 1 / introduktion. Måtte man endnu ikke eje et sted, så at det værd at læse s. 15-32, der eksemplificerer med Ridgedale, hvordan man skal analysere klima, landskabsform, vandtilførsel og -fraløb, adgangs- og frakørselsforhold, træer – allerede tilstedeværende og mulige at dyrke, jord-kvalitet og forbedringsmuligheder, markeder for afsætning og energi. Nogle dyrkere har selvsagt allerede et sted, og de kan bruge bogen som konkret manual for processen at designe et evt. kommercielt lille-skala-landbrug.

Richard har i høj grad fokus på det såkaldte LEAN princip, det vil sige fokus på optimering og værdistrøm-analyse. Han kalder det tilsammen og i lille-skala landbrug for analyse af ens holistiske kontekst. Han er opmærksom på 8 typer risici for spild og overforbrug:

- Overproduktion af grøntsager eller dyr, man ikke kan spise eller afsætte.
- Transport uden tilstrækkelig effektivitet og udbytte. - Ventetid der forsinker processer.
- Over-processering, f.eks. at man gør mere rent end nødvendigt.
- Inventar og materialer, f.eks. at man ejer for mange ting, der ikke bruges og binder penge.
- Han skelner mellem at spare penge - som han i videst muligt omfang forsøger - versus at tilføre værdi - som han også gør, f.eks. i form af at øge jordens frugtbarhed.
- Defekter, f.eks. at systemets design i sig selv kommer til at skabe døde planter eller dyr.
- Bevægelses-strukturer, f.eks. at grunden er irrationelt designet, eller man leder efter værktøj, der ikke er der hvor man skal bruge det.
- Ubrugt / forkert brugt talent, hos en selv eller dem, man arbejder sammen med.

DEL 1: DESIGN OG METODOLOGI

Kap 2: En verden bygget af mønstre

Kap 3: Definere din kontekst

Kap 4: Kort og landskaber

Kap 5: Keyline design

Væsentligst at fremhæve fra del 1 er, at Ridgedale er baseret på rammen 'Holistic Management', skabt af Allan Savory. Det er en beslutningsramme, som baserer sig på, først og fremmest ens egne dybeste værdier og incitament for det sted, man vil skabe. Kap. 3. i bogen er en fremragende hjælp til at definere sin kontekst. Der er fire økosystem-cykluser at analysere på sit sted: Vand, mineraler, dynamikker i det specifikke økosystem og energi-flow, altså solens intensitet hen over året.

På basis af egne værdier og det specifikke økosystem planlægger man derefter, - den mest effektive græsning for dyr (som er det Savory er mest kendt for), - det finansielle flow, herunder likviditetsflow, - og landskabs-design. Og først derefter kommer detaljeplanlægning, som er det, mange ofte fejlagtigt starter med uden at have etableret et realistisk og værdibaseret fundament.

Ridgedale <https://www.ridgedalepermaculture.com> tager sig meget flot ud i sit design (tjek det ud på farmens billedrige hjemmeside, her har jeg lånt to billeder at måtte vise). Det meste af strukturen og beplantningen er gjort i bløde organiske linjer, kaldet keyline-design (kap 5). Dette design er særdeles relevant, når man vil udnytte vandets og næringsstoffernes flow effektivt, idet det fordeles meget bedre, end hvis man bruger tilfældige, typisk lineære tilplantningsmåder.

DEL 2: IMPLEMENTERING AF 'THE SCALE OF PERMANENCE' (VARIGHEDS-SKALAEN)

Kap 6: Vandsystemer

Kap 7: Agroskovbrug

Kap 8: Bygge infrastruktur op

Kap 9: Hegn

Kap 10: Pleje af 'the soil food web'

I de fem kapitler er der simpelthen så meget konkret hjælp til når man vil designe sit småskala-landbrug klogt!!!

Richard har erfaringer med flere forskellige slags vandings-systemer (kap 6), såvel passive som brug af pumper, såvel brug af naturligt løbende åer og kilder, som bygning af søer. En guldgrube af konkret viden er samlet på side 117-136.

Agroskovbrug (kap 7) er et viden-mættet kapitel, der gennemgår på hvor mange måder, træer er vigtige.

Der gennemgås ni mønstre / formål for træplantning: - Keyline, - savanne, - frugthave, - vandbeskyttelse, - vindbeskyttelse, - allé, - tømmer, - foder, - biomasse.

Til inspiration og for at gøre det konkret, vises der eksempler fra forskellige jordbrugs måde at gøre tingene på. Der er specificerede lister med forslag til arter og sorter. Igen: Et kapitel der konkret kan bruges som manual for ens egen træplantningsproces, og hvor der kan plukkes af inspirationerne og planerne.

Infrastruktur (kap 8) er en inspiration til DIY lade, sauna, kompost-toilet, kyllingeslagteri, ægmobiler, skygge-steder, spire-reoler, pakke- og rengøringsstation, polytunnel, rygeovn, kornopbevaring, tiny-home, træhus, jurte, grøntsagsopbevaring i jordkælder etc. Suppleret med Perkins bog 'Ridgedale Farm Builds', der på det nærmeste svarer til 653 sideres Ikea-gør-det-selv brugsanvisning i sin brugervenlighed, vil enhver handy(wo)man blive i stand til at bygge enhver ting, man måtte ønske sig til sit sted.

Han imponerer ved, at alt er eksemplificeret konkret fra egne byggerier, primært fra Ridgedale. Kapitlet om hegnbygning (kap 9) er bogens korteste men dog også konkret med henblik på DIY.

Jeg anser med andre ord Richard Perkins som en meget vigtig person i disse års omstilling af vores landbrugssektor i Europa, hvor han primært har gjort sin indflydelse gældende. Han har primært arbejdet med små-skala-brugene, men mange af de ting, han gør, kan, så vidt jeg kan vurdere det, også opskaleres. Min primære grund til at vælge at være grundig med denne artikel er således denne: At pege flere i hans retning for læring og konkret inspiration.

Kapitel 10 om metoder til at øge jordfrugtbarheden er koncentreret i sin beskrivelse af bakterier, svampe, nematoder, orme, kompost, biokul, fermentering etc. Ingen tvivl om at han ved, hvad han gør på sin farm, hvad angår hurtig og effektiv jordforbedring. Kapitlet er ok og kan også bruges konkret.

Jeg vil dog give en service-info og pege dig i retning af min danske læremester ud i jordfrugtbarhed, Martin Beck, agronom og rådgiver i jordfrugtbarhed, også på storskala-landbrug rundt omkring i Europa. Se f.eks. denne halv times YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=OD5ZrVamsOM>. Bemærk at Beck i denne video også taler om en biodynamisk tilgang til jordforbedring, hvilket Perkins formentlig ville smile lidt skævt af. Du, som lytter, kan naturligvis vælge selv at sortere i, hvad du tror på.

DEL 3: AT SKABE EN LANDBRUGSVIRKSOMHED MED FORSKELLIGE INDTÆGTSKILDER

Kap 11: Træer

Kap 12: Svampe og champignon

Kap 13: Grise opvokset i skov

Kap 14: Kyllinger opvokset i mobiles

Kap 15: Kalkuner opvokset i mobiles

Kap 16: Æg fra kyllinger i mobiles

Kap 17: Græs og græsning

Kap 18: Market gardening efter no-dig metoden

Kap 19: Mikrogrønt

Kap 20: Komparativ analyse

Kap 21: Salg af produkter

Kap 22: Finansiell planlægning

Kap 23: Det humane element

Jeg har færdedes i permakultur-kredse i mange år, og jeg har set temmelig mange både små og større steder. De fleste af os her i Danmark, der dyrker med inspiration fra permakultur, har andet arbejde og har ikke planer om at gøre dyrkning til en levevej. Vi kan være frie og passions-drevne i de initiativer, vi tager på vores levesteder. Så hvad Perkins gennemgår i del 3 har jeg mere et beskuer-forhold til. Jeg er en beundrende – og lidt sørgmodig - beskuer. Begge tillægsord vil blive forklaret nedenfor. På kurset var vi kursister fra hele kloden, der mødtes i ugentlige fælles-opkald og på en lukket Facebook-side. Der kom således ansigter på deltagerne, der i overvejende grad var unge mennesker, ofte unge par med små børn, der viste deres konkrete gårde og konkrete besætninger og grøntsager og huse og steder frem. Vi glade amatører var i mindretal. Adskillige af kursisterne var familier, der drev landbrug professionelt. Flere var børn af generationer af landmænd, som enten havde

havde omlagt eller var i gang med at omlægge jordbrug med fokus på øget jordfrugtbarhed.

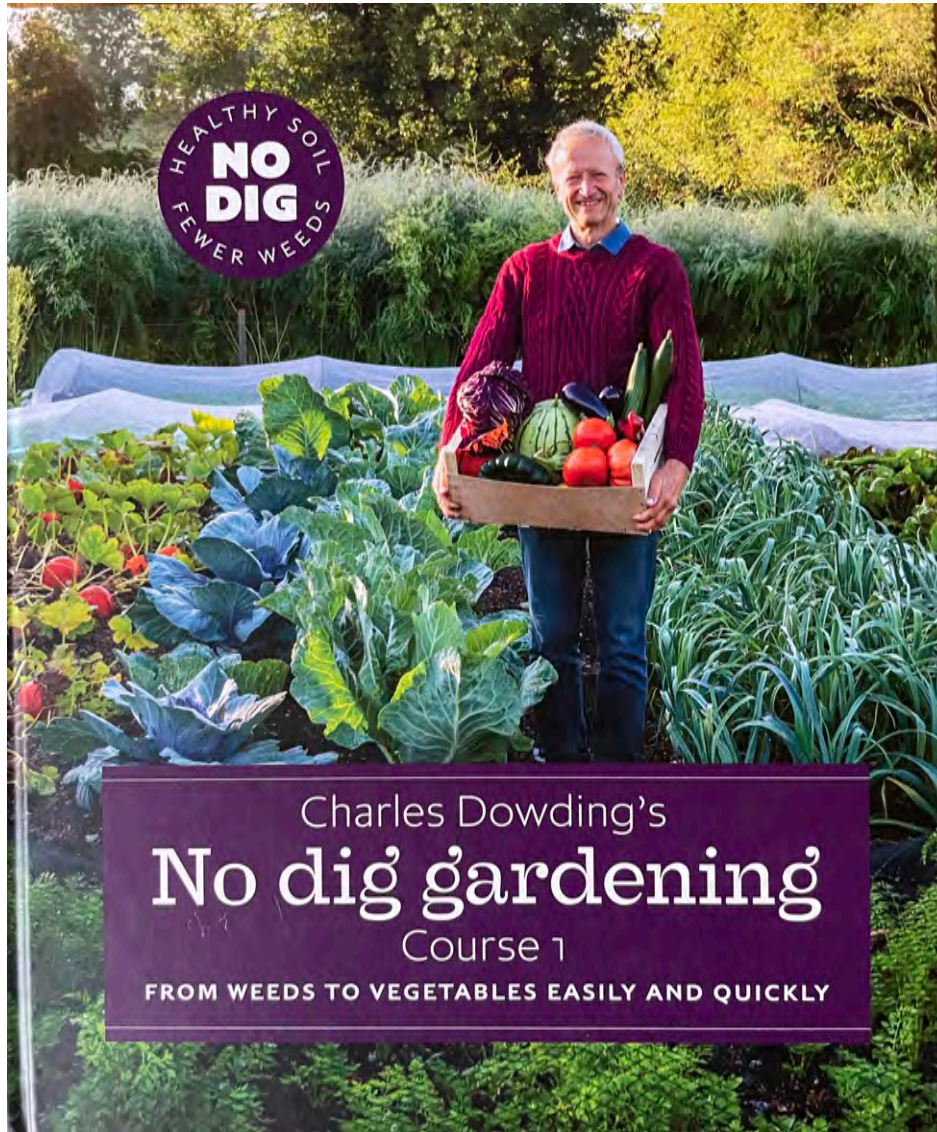
Richard og hans partner lavede på få år en farm, der lavede indtægtsgivende virksomhed vedrørende: Træ (kap 11), svampe og champignon (kap 12), grise der levede i skov (kap 13), kyllinger opvokset i mobiles (kap 14), fritgående kalkuner (kap 15), æg fra kyllinger i mobiles (kap 16), køer opvokset fritgående på græs (kap 17), grøntsager fra intensiv dyrkning i market garden (kap 18) og mikrogrønt (kap 19). Alle kapitler er detaljerige og gode i forhold til hjælp til selv at gå i gang, så hermed en varm anbefaling til læsere, der vil have en manual for at gå i gang inden for et eller flere af områderne.

Richard og partneren havde alle disse dyr og planter, der fint understøttede hinanden med næringsflow, vandflow, økonomisk flow gennem det meste af året i det flot gennemtænkte og effektive infrastruktur-design, de havde lavet på Ridgedale. De stod også selv for afsætning (kap 21) og økonomisk styring (22).

DEL 4: SMÅ-SKALA-LANDSBRUGS-EKSEMPLER

Kap 24, side 685-734 beskriver 12 forskellige små-skala-landbrug, beliggende rundt omkring i Europa. Steder som Richard har besøgt og i nogle tilfælde assisteret med at etablere og skabe.

3. Charles Dowding, no dig gardening

Hvor det kan forekomme overvældende at læse og tage kursus hos Richard Dowding – samt ikke mindst applikere til eget ambitionsniveau, da falder skuldrene ned på plads, når man læser, ser og lytter til Charles Dowding. Vi ALLE kan gå i gang med at dyrke vores egen mad NU. På ultralidt plads, i en parcelhushave, eller større. Princippet er det samme. Og det er enkelt at gøre! Her link til en kort og en lidt længere video om hans dyrkningsmetode og sted. Læs også hans fine bog.

No dig explained in 3 minutes

<https://www.youtube.com/watch?v=VJhGlrqKs1k&list=PLBcRi2U7eDKst-gerD-oWyf696KBhi46B&index=16>

En opløftende 38 minutters rundtur i Charles' have.

<https://www.youtube.com/watch?v=r2tVCrGi7Ck&list=PLBcRi2U7eDKst-gerD-oWyf696KBhi46B&index=22>

4. Ernst Götsch, syntropic farming

<https://agendagotsch.com/en/> Jeg har været på et kort kursus hos Ernst Götsch (12. oktober 2022), og så vidt jeg kan se, så baserer han sin dyrkning gennem 40 år på samme principper som permakultur. Hans formuleringer er af en lidt anden karakter, og jeg tænker, at det er godt at få tingene forklaret i flere slags termer.

Grantoftegård-folkene i Ballerup er direkte inspireret af hans tilgang. De skrev i introduktionen til kursusdagen:

Ernst blev født i 1948 i Schweiz. Han arbejdede som forsker i plantegenetik da han fik følgende tanke: Hvorfor prøver vi at tilpasse planter og ændre deres genetik, så de kan trives i et miljø, som ikke er favorabel for dem? Hvorfor skaber vi ikke betingelser, så planterne, som er evoleret over millioner af år, kan trives?

Han vendte det hele på hovedet og begyndte at fokusere på at skabe det rigtige miljø for planternes trivsel. Hans metode er i bund og grund at efterligne naturen, hvor han imiterer den naturlige proces for plantesuccession. I dag bor han på gården Fazenda Olhos D'Água omkredset af 480 ha regnskov, størstedelen har han selv regenereret. I dag producerer hans skovøkosystem forskellige frugter, tømmer, og eftertragtet kakao af høj kvalitet. Han kalder sin metode for syntropisk landbrug, hvor syntropi, i modsætning af entropi, referer til naturens naturlige stræben mod kompleksitet og biodiversitet.

Han viser, hvordan mennesker kan være positive og nødvendige medskabere af funktionelle skovøkosystemer. Systemer som producerer store mængder mad og andre produkter, mens de regenererer jorden og fremmer biodiversiteten.

5. *Andre inspirationer*

Der er et væld af personer og steder, jeg stadig gerne vil besøge. En rundtur i England, der har adskillige gamle madskove, står på min bucketlist. De steder og ting, jeg nævner nedenfor, har særligt fokus på bestemte designs, jeg skal huske, og kun lidt fokus på plantetyper. Der er ikke skelet til, hvilken dyrkningsmetode, man har anvendt på disse steder. Men selvfølgelig forudsætter jeg, at mennesker der lader sig inspirere af disse designs, dyrker giftfrit og med fokus på øget jordfrugtbarhed.

5.1. Birkegaarden, Vestsjælland

4. September 2019 besøgte jeg permakulturhaven på Birkegaarden. (Mette Brodersen stod for at designe og drive den i den første sæson). Permakulturhaven beskrives detaljeret på Birkegaardens hjemmeside:
<https://birkegaardens-haver.dk/haverne/permahaven/>

Der er bygget bæredygtigt halmhus på stedet.

Mette forklarer om den lille dams betydning for biodiversiteten på stedet.

Alle bed er bygget op i organiske former. Her vises opbygning i natursten, samlet i området.

Gamle metalhjul bruges kreativt til planter, der behøver støtte. Bemærk de forskellige slags kål, der stortrives. Tallerkensmækkerblomster smager også godt. Det hele bruges i stedets køkken.

Amarant kommer på et tidspunkt i min planteplan. (Kriteriet er jo 'egne erfaringer med', og det får jeg i 2023). Birkegaarden var fyldt med disse planter. Bladene kan spises i salat, og den kan dyrkes som korn. Frøene er rige på protein, glutenfrie og rige på vitaminer og mineraler. Er kendt som 'Inkaernes vidundergryn', på lige fod med quinoa - og dyrkes typisk i Sydamerika.

5.2. Forstbotanisk Have Charlottenlund

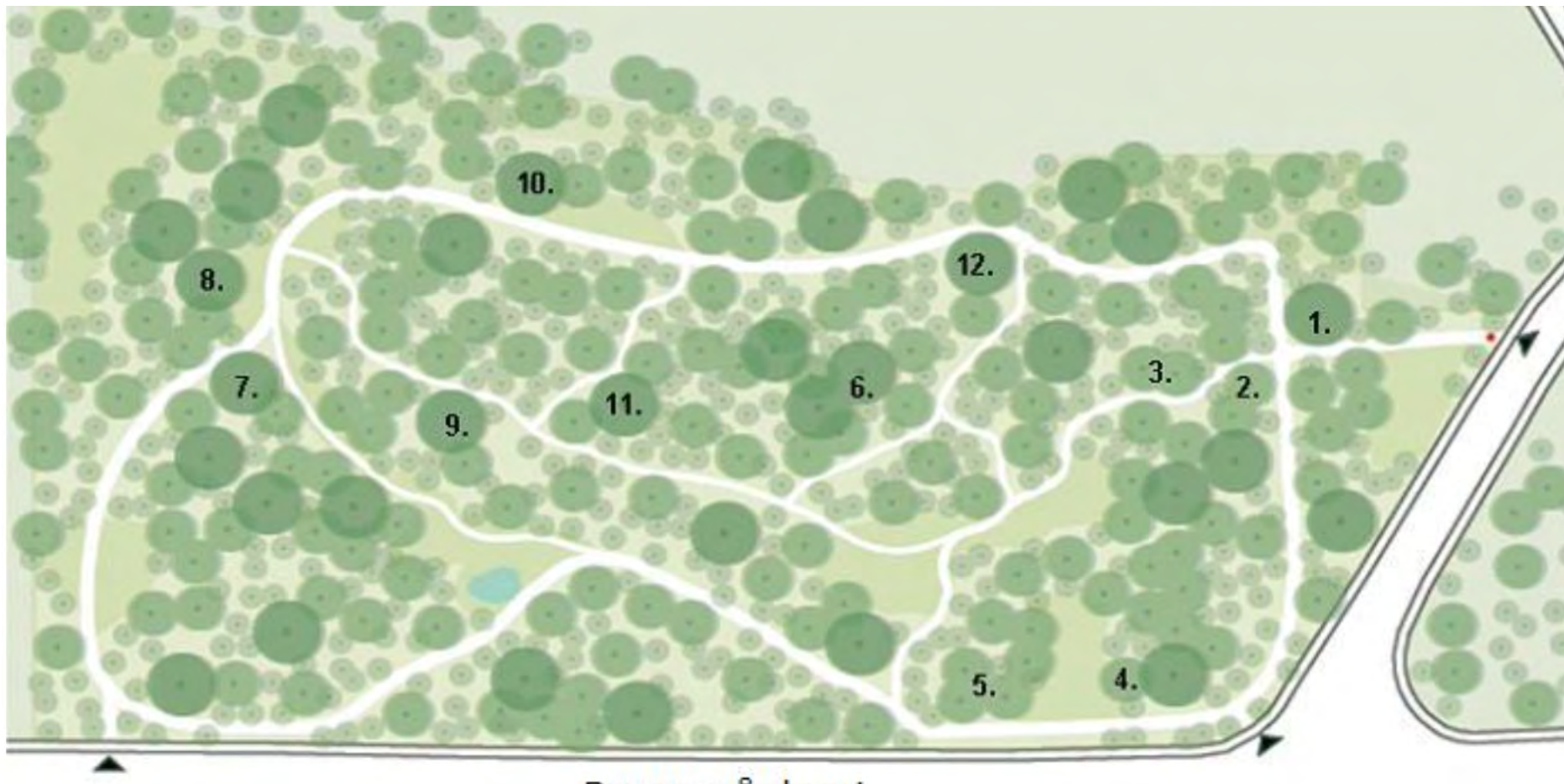
sninger om rejsetider, trafik og steder i
en

Størrelse:
Godt 1 hektar

Et natur-fristed tæt på
Charlottenlund Strandpark. Stedet
byder på et væld af forskellige slags gamle
træer, og har et rigtig fint design. Stierne
giver følelsen af 'at blive væk i skoven'

Der er etableret en hovedsti yderst.
Og derefter en række snirklede små-
stier på kryds og tværs.

5.3. Aarstiderne, Humlebæk

Rustik enkelhed med paller og ubehandlede trækasser, der også giver mulighed for fleksible designs, alt afhængig af de planter, der aktuelt bruges. Som her smart at gøre på en gårdsplads. Stedet har masser af ting at inspireres af, der gør det værd at besøge det.

5.4. *Mielcke & Hurtigkarl, Frederiksberg*

Farve-stringens giver en æstetisk set god følelse og ro for øjet.

5.5. Claus Dalby, Aarhus

Claus Dalbys have i Århus inspirerer bl.a. med hensyn til symmetri – de her valgte billeder viser fortrinsvis hans symmetri-valg.

5.6. *Gemüse, Tivoli, Kbh.*

Når man træder ind i den oase, som Restaurant Gemüses område i Tivoli er, så mindes jeg om, at der behøves ikke så meget plads for at lave æstetiske rum. Der bruges i udgangspunktet jern-højbede. Der arbejdes meget med lyskilder, både i bedene og ved stierne. Samt der bygges i høj grad op efter, her med jernstativer til højre og kreativt bundne pilefletstativer. De giver fleksibilitet.

5.7. Assistens Kirkegård, Kbh.

Assistens Kirkegården har lavet tre sansebede, plantet i forhold til højde

5.8. Fredensborg Slot

Jeg glemte at tage et billede, hvor symmetrien i grøntsagshavedesignet vises – men fra modsatte ende af haven når rosenpergolaen grøntsagshaven, hvor der er symmetriske designs af kål-typer. Virkeligt majestætiske og smukke!

6. Diverse fif og ting at huske

6.1. Horisontalt: Byg en cirkel af træer på en høj

Templet

I 1780'erne blev Søndermarken forvandlet til en romantisk landskabshave med søer, vandløb, afvekslende skovpartier og græssletter. Der blev skabt stemningsfulde scenerier og små lysthuse, som lignede bygninger fra andre lande.

De romantiske haver rundt omkring i Europa blev næsten alle udstyret med et tempel, der skulle lede tankerne hen på antikkens Rom eller Grækenland – den klassiske vugge for den vestlige kultur.

Det lille rundtempel i Søndermarken var tegnet af den berømte billedhugger N.A. Abildgaard, og i 1802 blev det opført på en kunstig høj. Da templerne blev regnet for den romantiske haves fineste lysthuse, blev de ofte placeret på højtliggende steder, så gæsterne i haven kunne se dem på lang afstand.

Templet bestod af en rød kuppel båret af tolv doriske søjler. Det var bygget af træ og holdt derfor ikke længe. Da templet gik i forfald plantede man popler på højen, som naturens erstatning for templets søjler. I dag er poplerne erstattet af lindetræer.

Templet var en klassisk bygning i den romantiske have.
Tegning af J.C. Raab, 1800

F.eks. en cirkel á 12 træer. Hvilken træsort, der benyttes, kan være forskelligartet – men de fleste jeg har set, har én slags træer til lige præcis denne her tempel-oplevelse.

6.2. Horisontalt: Trapper

Trapperne må gerne være mere snirklede end disse. I det hele taget, hvis der ikke er niveauforskelle i forvejen, så byg dem! Både bakker og vandhuller og deciderede søer.

6.3. Søer, vandhuller, swales

Se meget mere i afsnittene om Vand samt Sten

Et eksempel fra Birkegården, der har lavet et vandhul med fast metalkant omkring. Mette Brodersen, der er haveansvar fortæller, at blot med dette lille vandhul blev diversiteten i dyrelivet på stedet mangedoblet.

6.4. Underlag

(se også afsnit om 'Stierne...')

- Store stier: Stampet grus
- Små tværgående stier: Flis – med eller uden kant.
- Græs selvfølgelig også anvendeligt, men det skal slås, så det skal man have plan for, eventuelt græssende dyr med jævne mellemrum.

Fredensborg Slot har lavet disse stringente jernkanter til at adskille grusstier og græs.

6.5. Træafstand

- Tycho og Caroline giver det designråd til skovhaver, hvor der også skal være megen bundvegetation, at afstanden mellem to fuldvoksne træers kroner bør ikke være mindre end halvdelen af træernes gennemsnitlige diameter for at skabe tilstrækkeligt med lysindfald til bundvegetation (s. 143).
- F.eks.: Et træ der har en kronediameter på 3 meter og et træ med en kronediameter på 4 meter, skal plantes med 5,25 meters afstand, så der er 1,75 meter luft mellem kronerne.

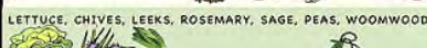
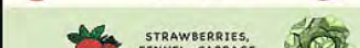

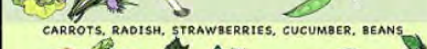

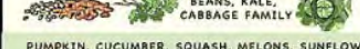

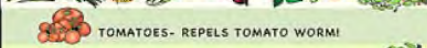

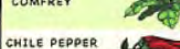
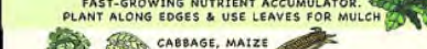
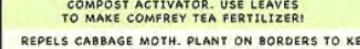
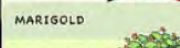
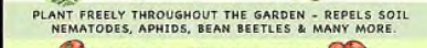
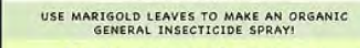

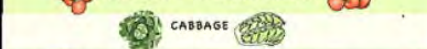
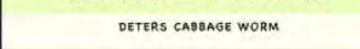
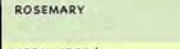
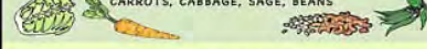
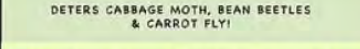

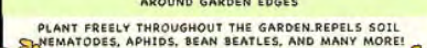
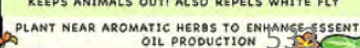

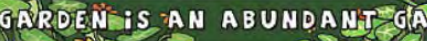
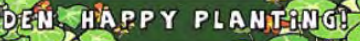

6.6. Træ-plantefællesskaber

- Et **frugttræ**, hasselnød, hasselurt, asparges, amerikansk kvalkved, citronmelisse, kulsukker, natlys, løg, jordbær, peberrod.
- **Egetræ**, pawpaw, kulsukker, hasselnød, hasselurt, peberrod, *ribs*, stikkelsbær, jordbær.
- **Bærmispel**, dværgfrugttræer, stikkelsbær, *ribs*, kulsukker, peberrod, hasselnød, mynte, jordbær, urter, stangbønner, citronmelisse, hundetand, hvidkløver og allium-arter.
- **Tykisk hasseltræ**, stammer med østershat, hyld, brændenælder, mynte, peberrod, løvstikke, skovmærker.
- **Valnøddetræ**, morbær, kirsebær på lav stamme, kulsukker, stikkelsbær, *ribs*, korsknep, dagliljer, hosta.
- **Pæretre**, havtorn, el, kløver, lupin, peberrod, *ribs*, stikkelsbær, hindbær, jordbær.
- **Æbletræ**, påskeliljer, purløg, hvidløg, canassia, dild, fennikel, cikorie, kulsukker, artiskok.
- **Spisekastanje**, sølvblad, stikkelsbær, *ribs*, dværgfrugttræer, hindbær, jordbær, sødskærm.
- **Fyr eller gran**, påskeliljer, konval, sødskærm, storkenæb, tvetand, tyttebær, blåbær.
- **Blåbærbed**: Blåbær, lupiner, hede-melbærris, falsk indigo og fyrretræ til fyrretræs nåledække.
- **Til bier**: Småbladet lind, løvstikke, æblerose, solhat, salvie, mynte, fennikel, kulsukker, duehoved.

6.7. Grøntsags- plante- fællesskaber

COMPANION PLANTING

IN NATURAL ECOSYSTEMS, PLANTS PERFORM FUNCTIONS THAT CAN EITHER HELP OR PREVENT OTHER PLANTS TO GROW. THE SAME IS TRUE IN OUR GARDENS. CERTAIN PLANTS GIVE NUTRIENTS BACK TO THE SOIL, WHILE OTHERS NEED TO TAKE UP NUTRIENTS. PLANT AROMAS AND FLOWERS CAN ATTRACT POLLINATORS OR DETER PESTS. BELOW IS A CHART TO HELP YOU UNDERSTAND WHICH PLANTS GROW WELL TOGETHER AND WHICH TO PLANT FAR APART!

PLANT	GOOD COMPANIONS	BAD COMPANIONS
BEANS 	MAIZE, SUNFLOWERS, LAVENDER, CABBAGE, CUCUMBER, STRAWBERRIES, BRINJAL 	ONION, GARLIC, FENNEL
BETROOT 	BEANS, ONIONS, GARLIC, LETTUCE, CABBAGE 	
BRINJAL 	CALENDULA, MARIGOLDS, MINT, PEAS 	
BROCCOLI, CABBAGE, CAULIFLOWER, KALE 	AROMATIC PLANTS, DILL, SAGE, ROSEMARY, POTATOES, BEETROOT, CELERY, GARLIC, ONIONS, GERANIUM 	TOMATOES, POLE & RUNNER BEANS, PEPPERS
CARROTS 	LETTUCE, CHIVES, LEEKS, ROSEMARY, SAGE, PEAS, WOODWOOD 	STRAWBERRIES, FENNEL, CABBAGE
LETTUCE 	CARROTS, RADISH, STRAWBERRIES, CUCUMBER, BEANS 	CELERY, PARSLEY
MAIZE 	SUNFLOWERS, AMARANTH, BEANS, PEAS, & OTHER LEGUMES, PUMPKIN, SQUASH, CUCUMBER, MELONS, & OTHER CUCURBITS, PARSLEY 	CABBAGE, TOMATO, CELERY
ONION/ GARLIC 	CARROTS, BEETROOT, STRAWBERRIES, TOMATOES, LETTUCE, CABBAGE 	PEAS, BEANS, PARSLEY, LEEKS
PEAS 	LAVENDER, CARROT, TURNIP, RADISH, CUCUMBER, MAIZE, BEANS, GROWS WELL WITH MOST VEGETABLES & HERBS 	ONION, GARLIC
PEPPERS 	TOMATOES, GERANIUM, BASIL, CARROT, ONION 	BEANS, KALE, CABBAGE FAMILY
POTATOES 	CORIANDER, MARIGOLD, BEANS, MAIZE, CABBAGE FAMILY, BRINJAL 	PUMPKIN, CUCUMBER, SQUASH, MELONS, SUNFLOWERS, TOMATOES
SPINACH 	STRAWBERRIES, BROAD BEANS, PEAS 	POTATOES, FENNEL, CABBAGE FAMILY
TOMATOES 	BASIL, OREGANO, PARSLEY, CHIVES, NASTURTIUM, ONIONS, CARROTS, CELERY, CALENDULA, GERANIUM, BORAGE 	GENERAL PEST DETERRANT, PLANT THROUGHOUT GARDEN
CALENDULA 	TOMATOES - REPELS TOMATO WORM! 	COMPOST ACTIVATOR. USE LEAVES TO MAKE COMFREY TEA FERTILIZER!
COMFREY 	FAST-GROWING NUTRIENT ACCUMULATOR. PLANT ALONG EDGES & USE LEAVES FOR MULCH 	REPELS CABBAGE MOTH. PLANT ON BORDERS TO KEEP FLYING PESTS AWAY!
CHILE PEPPER 	CABBAGE, MAIZE 	USE MARIGOLD LEAVES TO MAKE AN ORGANIC GENERAL INSECTICIDE SPRAY!
MARIGOLD 	PLANT FREELY THROUGHOUT THE GARDEN - REPELS SOIL NEMATODES, APHIDS, BEAN BEETLES & MANY MORE. 	REPELS WHITE FLIES & SPIDER MITES
NASTURTIUM 	TOMATOES - IMPROVES FLAVOR! 	DETERS CABBAGE WORM
THYME 	CABBAGE 	DETERS CABBAGE MOTH, BEAN BEETLES & CARROT FLY!
ROSEMARY 	CARROTS, CABBAGE, SAGE, BEANS 	KEEPS ANIMALS OUT! ALSO REPELS WHITE FLY
WORMWOOD/ ARTEMESIA 	AROUND GARDEN EDGES 	PLANT NEAR AROMATIC HERBS TO ENHANCE ESSENTIAL OIL PRODUCTION
YARROW 	PLANT FREELY THROUGHOUT THE GARDEN. REPELS SOIL NEMATODES, APHIDS, BEAN BEETLES, AND MANY MORE! 	

A DIVERSE GARDEN IS AN ABUNDANT GARDEN. HAPPY PLANTING!

6.8. Kvælstoffikserende planter

TRÆER

- Elletræ
- Guldregn
- Judastræ
- Rosenakacie
- Sølvgrå bøffelbær
- Tretorn
- Uægte akacie

BUSKE

- Blærebælg
- Farvevisse
- Gyvel
- Havtorn
- Kløverbusk
- Sølvblad
- Trælupin
- Voksporse
- Ærtebusk

URTEAGTIGE PLANTER OG SMÅ BUSKE

- Alm. indigo
- Alm. kællingetand
- Alm. rypelyng
- Ceanothus
- Dværghavtorn
- Farvebælg
- Farvevisse
- Gunnera
- Hvidkløver
- Krybende gyvel
- Lakridsrod
- Lucerne
- Lupin
- Mosepors
- Rødkløver
- Sød astragel

SLYNGPLANTER

- Amerikansk kartoffelbønne
- Fladbælg
- Vikke
- Blåregn

6.9. Companion-planting til flere formål

Hos Casey er der indimellem tomaterne seks andre spiselige afgrøder, samt der er blomster til at tiltrække bier. Det kan se kaotisk ud for det utrænede øje, men udbyttet er enormt pr. kvm. og planternes sundhed i en kaliber for sig, ligesom at alle planter bestøves naturligt.

Og der er selvfølgelig også bestøvertiltrækkende blomster både lige inden for drivhusets ventilationsvinduer og lige udenfor ved alle de drivhuse, jeg så i Colorado. Billedet her også fra Casey.

Singers bestøver-tiltrækkere

Red Bute Ranch

Ginger & Rob

Jerome

Læremester Jerome & elev Casey

Indimellem salaten er der samtidig med at de blev plantet ud, sået bønner, der er kvælstoffikserende.

Myrrhis

På Myrrhis har de lavet frugthave - og mange flere ting. Første år, hvor der er et tykt lagt halm for at holde ukrudt væk, har man lagt forspirede kartofler på jorden, således at jordstykket udover at være nytplantet med frugttræer og -buske, giver en fuld kartoffelhøst.

Der er plantet adskillige kulsukkerplanter, som er kvælstoffikserende. Så er der aronia- og sølvbærbuske. Og i midten altså frugttræer af forskellig slags.

Kulsukker tv. Aronia th. Sølvbær. Kartoffler.
Hver andet er frugttræ

På Myrrhis bruges kløver til levende jorddække mange steder, samt porre har fået companion plantning med flere forskellige øvrige afgrøder. Man fjerner sjældent mælkebøtte, idet den er en sublim jordforbedrer.

